

РОЗВИТОК ДУХОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Сучасна система виховання в Україні перебуває на складній та відповідальній стадії свого розвитку. Перебудова всієї освітньої системи, зокрема виховної, з якою Україна вийшла на шлях незалежності й самостійності, – це об'єктивна цивілізаційна необхідність.

Закон України “Про освіту”, Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття), Державна програма “Вчитель”, Державні стандарти освіти принципово змінили мету школи – від засвоєння учнями тільки певної суми знань школа має перейти до всебічного розвитку дитини як особистості. Саме такий підхід визначається в наш час як пріоритетний напрям становлення національної школи.

Виховання в Україні має спрямовуватися на формування в дітей і молоді світоглядної свідомості, ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, інших соціально значущих надбань вітчизняної та світової духовної культури.

Духовна культура, духовність загалом пов'язані зі словом “дух”, одним із головних значень якого є “внутрішня моральна сила, а також свідомість, мислення, психічні здібності, поведінка, дії”.

Отже, в основу виховання мають бути покладені принципи гуманізму, демократизму, єдності сім'ї та школи, наступності й спадковості поколінь. Головна мета виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, формування в молоді незалежно від національної належності особистих рис громадян України, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

У складному процесі формування всебічно розвиненої особистості чільне місце належить духовному вихованню.

Як показують дослідження соціологів, сьогодні в Україні не тільки дорослі, а й діти переживають складний період соціальної адаптації до нестабільних процесів у суспільстві. Духовні орієнтири та загальнолюдські цінності часто втрачають своє життєспрямувальне значення. Натомість з'являються страх, озлобленість, нервово-психічні відхилення, наркоманія тощо. За таких умов формування духовного світу особистості набуває винятково важливого значення. Цю місію здійснює педагог як носій знань і морально-етичних цінностей. Саме це зумовлює відповідальність педагогічних вищих навчальних закладів перед суспільством, основна мета яких – готувати не просто спеціаліста, а інтелектуально розвиненого, духовно зрілого, творчо мислячого педагога – професіонала.

Вагомий внесок в обґрунтування підходу до актуальності проблеми формування в майбутніх учителів національної самосвідомості, патріотизму, висвітлення суті громадянськості, духовності зробили у своїх працях І. Бех, А. Бойко, М. Боришевський, В. Гриньова, А. Капська, О. Савченко, К. Чорна та ін.

Мета статті – презентувати досвід виховної роботи з метою розвитку духовності майбутніх педагогів засобами української культурної спадщини.

Розв'язанню проблеми духовного розвитку, морального, інтелектуального, естетичного та інших напрямів виховання майбутніх педагогів у Харківському гуманітарно-педагогічному інституті приділяється велика увага.

У виховній роботі особлива увага приділяється розвитку особистісних якостей студентської молоді. Тому виховну позааудиторну роботу потрібно планувати так, щоб її кінцевим результатом було виховання особистості студента, який добре знає загальнолюдські норми гуманістичної моралі, керується цими нормами в житті, має стійкий інтерес і потребу в навчанні, почуття національної самосвідомості, любові до свого народу, почуття громадянського обов'язку, уміння жити за законами краси, доброти та справедливості.

Виховати таку особистість можна лише засобами української культурної спадщини, адже в українського народу свої національні пріоритети, що стали загальнолюдським надбанням.

Значне місце у формуванні духовності людини, на наш погляд, посідає родинно-побутова культура, у якій найбільш повно закладено норми відносин у сім'ї, виховання шанобливого ставлення до батьків. Зміст родинно-побутової культури сприяє збереженню рідної мови, традицій, історії родоvodu, забезпечує єдність поколінь. Історична пам'ять, мислення, духовність особистості починаються з пам'яті роду. Саме тому вже з першого курсу зі студентами систематично проводять виховні заходи з метою вироблення в них потреби вивчати свій родовід, своє генетичне коріння, родовідне дерево. Початком такої роботи є проведення виховної години "Історія моєї сім'ї". Готуючись до її проведення, студенти складають генеалогічну карту, уміщують світлини, розповідають про кожного представника свого роду, цікаві випадки з їхнього життя, рід занять, захоплення. Цей цінний матеріал не лише для кращого пізнання першокурсників, а й ознайомлення з їхніми родинами.

Нами сплановані виховні години, усні журнали: "Моя земля – земля моїх батьків", "Родинне свято", "Велика родина – рідна Батьківщина", "Яке дерево – такі його квіти, які батьки – такі й діти", "Пам'ять родоvodu", "Сучасні сімейні традиції", "Роде наш красний".

Враховуючи специфіку нашого навчального закладу, де більшість студентів – дівчата, майбутні матері, під час виховних годин порушуємо питання з історії української родини, традицій виховання дітей в українських сім'ях, ознайомлюємо вихованців з обрядами, пов'язаними з народженням дитини, її хрещенням, вибором імені тощо. Напередодні Дня матері – друга неділя травня – уже традиційно проводиться виховна година "Молитва за маму", присвячена найдорожчій людині на Землі. Ознайомлюємо студентів з історією виникнення цього свята, його відродженням у нашій країні. Розмаїта календарна обрядовість звеличує святий образ Матері, яка продовжує й увічне життя на планеті, символізує рідну землю, Батьківщину.

Проведення таких заходів забезпечує єдність поколінь, виховання поваги до батьків, старших, культури та історії рідного народу.

З історії родоvodu починається історія рідного народу. Українська система виховання ґрунтується на фактах, відомостях, наукових знаннях історії Батьківщини – України. Її історія розкриває найцінніше духовне багатство – знання про виникнення, становлення й розвиток свого народу, нації, Батьківщини.

На наш погляд, без глибокого й усебічного пізнання рідного народу, краю, де народився, його історії, духовності неможливо сформувати свідомих громадян нової України. Саме у процесі вивчення історії держави, рідного краю досягається формування почуття патріотизму та гордості за своє минуле, почуття любові до рідної землі, свого народу, формується громадянська позиція й науковий світогляд студентів.

З огляду на це, ми проводимо такі виховні заходи: конкурси на знання “Кращий знавець історії України”; лекції “Я – громадянин України”, “Святина землі української”; тематичні години “Моя земля – моя історія жива”, “Шляхом відродження”, “Слобожанщина – мій рідний край”; інформаційні години “Україна: поступ уперед”, “Новини одним абзацом”; екскурсії по місту, по його історичних місцях.

У підготовці таких заходів активну участь беруть студенти: збирають матеріали з історії держави, Слобожанщини, міста Харкова (відповідно до теми заходу), готують цікаві виступи, розповіді про відомих земляків, відомості про історичне походження і назви своїх населених пунктів. Така робота виховує почуття гордості за свій край, односельців, бажання продовжувати їхні справи, наслідувати кращі традиції.

Національні символи в усіх народів і в усі часи були відображенням високого духу народу, його духовних поривань, своєрідним генетичним кодом нації, його унікальністю. Зацікавленість громадянина країни історією виникнення символіки держави, вивчення її розвитку завжди утверджувало правильність обраного шляху формування громадянських рис особистості, патріотизму, національної свідомості, активної життєвої позиції.

Досить ефективною й цікавою формою роботи з вивчення історії розвитку національної та державної символіки України є студентська конференція “Символи України”, адже до її підготовки та проведення залучається значна кількість студентів. Їм пропонується тема для вивчення історії символіки України та написання ними рефератів. Тематика рефератів може бути досить широкою: від історії створення символів, їх походження до ролі символів Батьківщини у становленні громадянської активності членів українського суспільства. Наприклад, “Історія походження Герба України”, “Історія створення Гімну України та інших музичних символів нашої держави”, “Роль особистості в розвитку і становленні національної та державної символіки”, “Роль української символіки в духовному становленні особистості” тощо. Крім того, студенти, які беруть участь у проведенні конференції, разом з педагогом готують висновки конференції, які виголошуються наприкінці такого заходу.

Подібна форма роботи дає змогу здійснювати творчу пошукову роботу з цієї проблеми, пропагувати історію та значення символів України серед студентської молоді.

Великий виховний потенціал містить у собі історія української козаччини, гетьманщини, їхня боротьба за політичну й державну незалежність. Епоха козацтва створила багатогранну, глибоку духовність, що стала окрасою української національної культури.

У зв’язку з тим, що історія України значною мірою фальсифікувалась і замовчувалася, глибоко й системно не вивчалась у школі, чимало молоді нині не

знає навіть основних етапів доленосних подій історії рідного народу, його боротьби за незалежність України. Із цією метою систематично проводимо зі студентами бесіди, усні журнали, диспути, під час яких ознайомлюємо з історією політичних і громадських рухів на території нашої Батьківщини, дізнаємося про славу плеяду гетьманів, кошових отаманів Запорізької Січі, які були незламними провідниками свободи й незалежності України. Досвід показує, що такі виховні заходи викликають у студентів найглибші почуття любові до свого народу, його славного і багато в чому страдницького шляху в історії. З цією метою нами укладено тематику виховних заходів (“З історії українського козацтва”, “Славні гетьмани Запорізької Січі”, “Лицарські чесноти”), зібрано матеріал, який рекомендуємо використовувати у своїй роботі класним керівникам.

Мова – невичерпне джерело духовного зростання людини, основа національної гідності. Ставлення до неї є виявом національної самосвідомості, а відтак, і громадянської позиції. Майбутній педагог мусить добре володіти словом, адже найвищі народні прагнення, ідеали, національно-державницькі ідеї не дійдуть до розуму й серця учнів, якщо вони подаватимуться примітивно й непереконливо. Він повинен усвідомити, що духовний розвиток школяра нерозривно пов’язаний із розвитком його мовлення. Для цього проводимо виховні години, усні журнали, години спілкування, диспути: “Передай нащадкам наш скарб – рідну мову”, “О рідне слово, – хто без тебе я?”, “Мова рідна, слово рідне”, “Мова рідна – мова калинова”.

У нашому навчальному закладі вже стало традицією проводити мовні свята, присвячені визначним датам. Так, до Дня слов’янської писемності нами був проведений усний журнал “Слово про слово”, до Дня рідної мови – свято “Мова – життя основа”. У виховному процесі надзвичайно важливо проводити такі виховні заходи, завдяки яким у майбутніх учителів формуються досконалі вміння й навички володіти мовою, бережливе ставлення до слів, які містять у собі великий і піднесений зміст.

Висновки. Представлений комплекс виховних позааудиторних заходів, звернення до надбань народної культурної та історичної спадщини, системи національного виховання, народної моралі допомагають формувати особистість майбутнього педагога, громадянина України, готують майбутніх фахівців до виконання високої місії з формування духовного світу молодого покоління.

Література

1. Авдіянець Г.Г. Духовне становлення особистості майбутніх педагогів у сучасних соціокультурних умовах / Г.Г. Авдіянець // Підготовка вчителя в сучасних умовах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Слов’янськ, 2003. – С. 230–233.
2. Авер’янова Н.В. Українознавчі основи виховання особистості / Н.В. Авер’янова // Рідна школа. – 2000. – № 10. – С. 15–16.
3. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1970. – № 1. – С. 124.
4. Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина / М.Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 144–150.